

Jan Pauwels

Gekroonde hoofden

*Van het einde tot het begin
een waargebeurd verhaal*

Pauwels, Jan
Gekroonde hoofden

© 2018 Davidsfonds / WPG Uitgevers België nv, Rijnkaai 100/A11,
B-2000 Antwerpen en Jan Pauwels

Gemaakt onder licentie van Davidsfonds. 'Davidsfonds' is het geregistreerde merk van Davidsfonds vzw, Quinten Metsysplein 12, 3000 Leuven.

www.wpg.be/davidsfonds
info@wpg.be

Vertegenwoordiging in Nederland:
New Book Collective
Amsterdam
www.newbookcollective.com

Eerste druk februari 2018

Omslagontwerp: Peer De Maeyer
Omslagillustratie: Tracy L. Christianson
Vormgeving en opmaak binnenwerk: 5NUL8 Grafische producties

ISBN 978 90 5908 922 8
D/2018/0034/69
NUR 301

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Historische personages

Bisschoppen

Jacob Boonen, aartsbisschop van Mechelen
Cornelius Jansenius, bisschop van Ieper
Antoon Triest, bisschop van Gent
Gaspar Nemius, bisschop van Antwerpen

Kanunniken

Karel Adriaenssens, afgezant van de bisschop in Maria Troon
Amaat Coriache, officiaal in Mechelen
Gilles De Meulemeester (Egidius Molarcha), advocaat van
Maria Troon
Cornelis Ooms, officiaal in Gent

Kloosterlingen in Maria Troon

Abdissen: Anne Dubois, Maria Spelders, Odilia Van der Borcht
Prioressen: Anna Van der Becken, Catharina Daens
Zusters: Judoca Haesbaert, Suzanna de Bolle, Josijne
de Hertoghe, Catharina Van der Vrecken, Agnes
Van der Borcht, Barbara Langerycx
Paters: Jacobus van Logenhagen, Hendrik Joppen, Rutger
Aurigarius

Andere geestelijken

Franciscus L'Hermitte, jezuïet, rector van het college in Gent
Isidoor van Sint-Jozef, procurator-generaal van de karmelie-
ten in Rome, advocaat van bisschop Triest
Hilduard D'haens, pastoor van Sint-Gillis, deken van
Dendermonde
Jan Baptist Triest (Pater Eugeen), gardiaan van de kapucijnen
in Dendermonde

DENDERMONDE
zaterdag 3 mei 1659

*De deken maakt na het overlijden van
de abdis zijn rouwbeklag in Maria Troon*

‘**O**ra pro nobis, sancta Dei genetrix.
Ut digni efficiamur promissionibus Christi...’
Terwijl zij samen het slotgebed van de rozenkrans
prevelden, bleef de blik van Zuster Catharina hangen aan de
diepe ouderdomsgroeven in het volkomen ontspannen gelaat
van Odilia Van der Borch, de tiende abdis van Maria Troon. Het
is vreemd, dacht zij, dat die groeven mij voor het eerst opvallen,
want een mensenleven lang hebben wij elkaar meermaals per
dag gesproken. Samen met haar even gerimpelde handen was
het bleke gelaat het enige zichtbare lichaamsdeel van de abdis,
de rest van haar stoffelijke gedaante bleef verborgen onder een
wijdplooiend bruin habijt. Haar hals en hoofd, die op een kus-
sen rustten, waren bedekt door een zwarte sluier waarover drie
witlinnen banden liepen. Twee van die banden vormden een
kruis over haar schedel, de derde band omspande haar hoofd
en hield de twee andere op hun plaats. Op de raakpunten van
de banden waren vijf ronde lapjes dieprode stof gehecht, die de
vijf kruiswonden van de Heer symboliseerden en de birgittijnse
kroon volmaakten. Zij verbeeldde het bloed dat parelde aan de
doornenkroon van de Verlosser. In haar samengevouwen han-
den lag een eenvoudig, houten kruisbeeld en aan de ringvinger
van haar rechterhand droeg zij de professering die sedert bijna
zestig jaar haar verheven bruidschap markeerde.

‘... ut haec mysteria sacratissimo beatae Mariae Virginis Rosario recolentes, et imitemur quod continent, et quod promittunt assequamur. Per Christum Dominum nostrum. Amen.’

De geknielde man en de vrouw maakten een kruisteken, brachten het kruisbeeld van hun rozenkrans tegen de lippen en kwamen traag overeind.

‘Onze Moeder is gisteren de weg van alle vlees gegaan,’ zei Zuster Catharina zacht, ‘de weg die wij binnenkort allen gaan wanneer wij onze Schepper eindelijk zullen zien van aangezicht tot aangezicht.’

In het halfduister van de kamer boog zij eerbiedig het hoofd voor de opgebaarde abdis, die zij zovele jaren trouw had gediend als priores, en dacht aan haar eigen, snel korter wordende bestaan.

‘Zij draagt de sporen van hoge leeftijd en van de woelingen die normaal in het leven van een birgittines niet voorkomen’, verklaarde zij de groeven.

Zuster Catharina, nauwelijks twee jaar jonger dan de overleden abdis, steunde zwaar op de arm die haar hulpvaardig werd aangereikt door de pastoor van de nabijgelegen Sint-Gilliskerk, tevens deken der christenheid in Dendermonde.

‘Door de gebeurtenissen binnen deze kloostermuren heeft Moeder Odilia een turbulente levensloop gekend’, bevestigde de deken, die zelf meer door de gevolgen ervan werd geplaagd dan hij zou toegeven. De anders zo bedaarde Hilduard D’haens was voor zonsopgang opgestaan, gekweld door een ongewone slapeloosheid, die hij door niets anders kon verklaren dan het vooruitzicht van het rouwbeklag dat hij vanochtend in het klooster ging maken. Hij had zelfs midden in de nacht het boek opnieuw ter hand genomen dat hij twintig jaar geleden voor het eerst had gelezen. Sedert het bericht van het overlijden van de abdis,

de sleutelfiguur in de gebeurtenissen in Maria Troon die nauwgezet in het boek waren beschreven, spookten de beelden van de weerzinwekkende feiten in zijn eigen parochie onophoudelijk door zijn hoofd. Een paar keer had hij de verleiding kunnen weerstaan, maar finaal had zijn natuurlijke drang de bovenhand gekregen op zijn afkeer. D'haens had zijn exemplaar uit de kast gehaald en was bij het licht van een kaars beginnen te lezen. Na enkele uren gevuld met onaangename herinneringen, uitsluitend onderbroken voor zijn ontbijt en toilet, was hij aangekomen bij de passages over de opstandige zusters die hem vroeger fel hadden geraakt. *'En voor het plegen van nieuw bedrog hebben zij hun hoofden en pennen nogmaals ondersteboven gekeerd en twee leugenachtige teksten van kop tot staart bij elkaar verzonnen, waarin vijftieng kloosterlingen beweerden dat de bisschop de lont van alle schandalen zelf heeft aangestoken en hen per brief heeft bedreigd met de ondergang van het klooster.'* Het verstrijken van de tijd had zijn ergernissen niet bekoeld, want nog steeds riep het boek over Maria Troon een spontane verontwaardiging in hem op, hoewel hij exact wist welke woorden zouden volgen. *'Dat de bisschop zodanig had opgeruid tegen het klooster dat het in de nieuwjaarspreek van 1639 werd vergeleken met een smerig bordeel door de pastoor van de parochie van Sint-Gillis.'* Hij schudde geërgerd het hoofd bij de lasterlijke aantijging die hij voor de zoveelste keer over zichzelf las, een volstrekt onnodig gebaar, want de volgende zin bevatte een weerlegging in de krachtigste bewoordingen: *'Dat die beweringen onterecht, vals en overspelig waren, want dat geen enkele pastoor straffeloos met zo'n ongepaste en onvoorzichtige preek zou weggkomen, maar dat de opstandige kloosterlingen die goede man, die eertijds biechtvader van het klooster is geweest, haatten met een onredelijke en buitensporige vijandigheid.'*

Hilduard D'haens had het boek over Maria Troon verstoord dichtgeslagen bij de grievende passages die over hemzelf handelden en had besloten zijn droeve plicht in het klooster direct te volbrengen. Hij had een paar zijden handschoenen aangetrokken, die hij in dit seizoen verkoos boven zijn paar van leder, had zijn bonnet op het hoofd gezet en de pastorie verlaten. Opgelucht dat hij de oorzaak van zijn onrust tegemoet zou treden, was hij de Brusselsestraat overgestoken, de Molenstraat ingeslagen, en bij hoge uitzondering het klooster binnengekomen door de clausuurdeur van het locutorium, waar Zuster Catharina hem volgens de afspraak was komen ophalen. Slechts een handvol keren was hij de afgelopen dertig jaar binnen de muren van het vrouwenverblijf geweest, maar telkens op beslissende momenten. Vandaag zou dat niet anders zijn, en binnen enkele dagen opnieuw, wanneer hij de verkiezing van een nieuwe abdis zou bijwonen.

‘Het locutorium is ons getralied venster op de wereld, eerwaarde heer deken, de bron van goede en kwade tijdingen voor onze gemeenschap, en in het verleden helaas van groot verderf.’

De deken wist wat Zuster Catharina bedoelde, want door de nachtelijke lectuur van het boek stonden de details uit het verleden hem weer scherp voor ogen. Vanuit het locutorium waren zij over het pad naar de abdiswoning gestapt, zo snel als de ademhaling van Zuster Catharina toeliet. Twee zusters die vanuit de tegenovergestelde richting kwamen, hadden hen gekruist en beleefd het hoofd gebogen als teken van begroeting, maar geen woord gezegd.

‘Zij nemen stilte in acht, zolang Moeder Odilia ligt opgebaard’, verklaarde Zuster Catharina hun gedrag. Door haar hoofd flitste een gelijkaardige ontmoeting van lang geleden, toen een van de zusters evenmin had gesproken, al werd pas veel later duidelijk waarom. Zij verdrong de gedachte aan dat

verre, vermaledijde verleden en leidde de deken naar de ingang van de abdiswoning. Nadat zij waren binnengegaan, hadden zij in de ontvangstkamer het lichaam van Moeder Odilia gegroet en samen een rozenkrans gebeden voor haar zielenheil.

Toen zij de abdiswoning weer verlieten en traag over het pad naar het zustersverblijf stapten, haalde D'haens een behaaglijkere herinnering op.

‘De laatste keer dat ik haar heb gesproken, was op het feest voor haar gouden jubileum, straks zes jaar geleden.’

‘De laatste jaren, zeker toen zij de zeventig voorbij was, bleef Moeder Odilia meestal in haar woning’, viel Zuster Catharina hem bij. ‘Zij had haar taken verdeeld over een paar bekwame zusters en bracht de dag door in gebed voor de lijdende Christus en in persoonlijke lectuur. Maar voor haar gouden jubileum had zij aan de gemeenschap een uitzondering op de clausuur gevraagd en verkregen. Samen met enkele naasten heeft u die dag met ons meegefeest.’

Het slot is heilig voor de birgittinessen, besefte de deken, en de ontvangst van gasten uitzonderlijk. De ingetogen sfeer die vandaag in het klooster heerste, deed niet vermoeden dat lang geleden de verplichtingen van het slot op flagrante wijze met de voeten waren getreden. Mannelijke wellust en vrouwelijke list, zelfs bruut geweld, hadden toen het wezen van de gemeenschap bepaald.

‘De wereld is een gevaarlijke vriendin’, las Zuster Catharina zijn gedachten, ‘en wij mijden haar nabijheid. In de zalige eenzaamheid van het slotklooster kunnen wij ons beter overgeven aan het huwelijk met onze geestelijke bruidegom.’

De dood van Moeder Odilia zou grote gevolgen hebben voor Maria Troon, want zij had de gemeenschap overeind gehouden in de moeilijkste periode van haar bestaan. Met aangeboren autoriteit, en volgens sommigen zelfs brutaliteit, had zij de

zusters door het vertrek van de paters, de vlucht van de zusters en nadien het kluwen van processen en veroordelingen heen geleid. En binnenkort zou een nieuwe abdis haar stempel drukken op het klooster, want de orderegel vertrouwde de regeling van het dagelijkse leven toe aan de wijsheid en voorzichtigheid van de moederfiguur. Zo de abdis, zo het klooster, luidde het spreekwoord.

‘Ik geloof, Zuster Catharina, dat het feest voor het gouden jubileum van Moeder Odilia de laatste keer is geweest dat bisschop Triest voet op de Dendermondse bodem heeft gezet.’

Zuster Catharina beaamde: ‘De bisschop kwam Moeder Odilia persoonlijk gelukwensen. Maar hij was lichamelijk verzwakt, van zijn brede, robuuste postuur bleef een broze, breekbare man over. Hij was op de terugweg van Brussel, waar hij zich had onderworpen aan de pauselijke nuntius in verband met zijn schorsing wegens jansenisme, en maakte op onze gemeenschap een milde, haast berustende indruk.’

‘Mild? Berustend? Wij spreken over Antoon Triest?’ was de spontane reactie van de deken. Maar hij realiseerde zich dat hij hem die dag ook had gesproken, in zijn eigen kerk, een steenworp hiervandaan, en dat de bisschop, met ingevallen wangen en een grijze sik en snor, door een zware vermoeidheid was getekend.

‘Wij liepen hetzelfde parcours over dit pad, de bejaarde bisschop, Moeder Odilia en ik, en een jonge geheimschrijver die hem ondersteunde. Van de abdiswoning, waar Moeder Odilia de bisschop plechtig had ontvangen en waar zij nu achter de gesloten gordijnen ligt opgebaard, naar het zustersverblijf, dat hij zelfs niet meer wilde inspecteren.’

Dertig jaar lang had de karos van bisschop Triest elke uithoek van het bisdom aangedaan en alle pastoors en vrouwenkloosters hadden zijn bezoeken gevreesd. Van een lekkende dakgoot in een kapel tot het slevende poortje op een kerkhof,

niets was aan zijn alziend oog ontsnapt. In zijn persoonlijke strijd tegen de laksheid en de normvervaging in de kerk had hij honderden, mogelijk duizenden mijlen afgelegd over de hobbelige, slijkerige wegen op zoek naar gelovigen die de zondagsplicht verzuimden, geestelijken die herbergen bezochten en kloosters die te veel bezoekers ontvingen.

‘Terwijl hij moeizaam voortstropelde over dit pad, wilde de bisschop niets horen over de discipline in ons klooster en sprak hij uitsluitend over het jubileum van Moeder Odilia en zijn verdediging tegen de valse beschuldigingen van jansenistische ketterij. En jaren voordien had hij zich de schandalige gebeurtenissen in dit klooster veel te sterk aangetrokken.’ Het gezicht van Zuster Catharina betrok. ‘Verschillende keren ben ik door hem verhoord, zoals de andere zusters. Nooit konden wij genoeg bijzonderheden vermelden in onze verklaringen. U heeft de aanstootgevende waarheden over onze gemeenschap zeker in dat boek gelezen.’

Hilduard D’haens bewoog zijn hoofd op en neer. Niet langer dan een uur geleden had hij zijn stukgelezen exemplaar van het boek in de hand gehad, maar dat antwoordde hij niet aan Zuster Catharina omdat hij haar niet wilde verontrusten.

‘Nadien hebben wij de bisschop niet meer gezien. Hij bleef misschien wel reizen, maar in Dendermonde is hij nooit meer geweest. Zijn schorsing door Rome hebben wij in dit klooster ervaren als een persoonlijke smart en zijn latere eerherstel gevierd als een zegepraal.’

D’haens begreep haar dubbele gevoel bij de onrechtvaardige schorsing. Voordien had niemand zijn bisdom zo krachtadig bestuurd als Antoon Triest, geen enkele bisschop had zoveel hervormingen doorgevoerd, bouwwerken opgetrokken, kerken en kapellen laten delen in zijn onuitputtelijke fortuin. En uitgerekend hij was door Rome gestraft, op het hoogtepunt

van een verwoestend theologisch debat over de vrije wil van de mens dat door wijlen bisschop Jansenius van Ieper op gang was getrokken en de volledige kerk, tot in Rome, op haar grondvesten had doen daveren.

‘Wees gerust, Zuster Catharina, de kwestie van het jansenisme is niets dan politiek in de kerk en strijd onder de hoge heren. De geschiedenis zal over Triest een gunstig oordeel uitspreken, want hij heeft in zijn bisdom de geest van het Concilie doen triomferen. Maar het blijft een feit, de gebeurtenissen in dit klooster en de strijd tegen de ideeën van Jansenius zijn op een noodlottig ogenblik verstrengeld geraakt.’

Precies dat was het probleem van die theologische spitsvondigheden, meende D’haens, het ging gewoon om de zegenschap in de bisdommen, vaak bevatten zij niet meer dan woordenkramerij die niemand begreep en alleen diende om de macht van deze of gene partij te betwisten, maar hij hield die mening voor zich.

Zuster Catharina, van wie de scherpe intelligentie niet was afgebot door haar ouderdom, bevestigde zijn woorden. Hoe vaak hadden Moeder Odilia en zij zich niet afgevraagd waarom uitgerekend het dubbelklooster van Maria Troon, de gemeenschap van vrouwen en mannen in dit kleine stadje, de ooit zo deugdzame samenleving van birgittijnen en birgittinessen, het strijdtoneel van de problemen in de wereldkerk was geworden? En waarom de Heilige Vader zelf, paus Barberini, de paters definitief uit het klooster had gezet? Zij had evenmin een hoge dunk van theologen, die zij hield voor mensen die hun brood verdienden door het opschroeven van kunstmatige tegenstellingen. Zij sprak haar opinie evenmin uit.

Over het kerkhof stappend hadden zij bijna de kerk bereikt en de deken zag een open kuil liggen. Begripvol keek hij naar Zuster Catharina, maar zij raadde zijn gedachten en corrigeerde

hem onmiddellijk: ‘Deze kuil ligt altijd open. Elke ochtend na de tertsen bidden wij hier en gooit de abdis een klomp aarde in de put. Dat herinnert ons allen aan de dag des oordeels en aan de zuiverheid die wij in dit aardse leven moeten nastreven.’

Deken D’haens kende vele merkwaardige gebruiken van het klooster, maar van deze birgittijnse traditie had hij nooit gehoord. Zij gingen door de kapittelzaal de kerk binnen, die was opgedeeld in een schip voor de paters en een bovenkoor voor de zusters, hoewel Maria Troon de laatste twintig jaar uitsluitend uit vrouwen had bestaan. Onder het crucifix, waarop de wonden van een levensgrote Christus op aangrijpende wijze waren gedetailleerd, knielde D’haens voor het altaar en deed een gebed voor de verrijzenis van het lichaam van de overleden abdis. Toen hij overeind kwam en zich omdraaide, zag hij tegen de oostelijke muur twee zusters op een bank zitten. Zij herkenden hem, stonden op, stapten vastberaden op hem af en wierpen zich aan zijn voeten.

‘Zeer eerwaarde heer deken, vergeef ons! De dood van Moeder Odilia herinnert ons aan ons eigen zondige verleden. Vergeef ons het nadeel dat wij u zovele jaren geleden hebben berokkend!’

De deken verzocht hen op te staan, wat de ene zuster beter lukte dan de andere door een leeftijdsverschil van minstens twintig jaar, en gaf hen de zegen. Zij namen weer plaats op de bank en zetten hun gebed voor de overleden abdis in stilte voort.

‘Zusters Judoca en Suzanna, in het verleden twee van de ergste rebellen, die zich al op de dag van hun terugkeer bij u hebben verontschuldigd’, fluisterde Zuster Catharina toen zij de kerk verlieten.

‘Ik dacht het’, antwoordde D’haens. Dat hun vroegere gedrag in het boek uitvoerig werd beschreven, zegde hij niet, en hij liet de taferelen die onwillekeurig door zijn hoofd

spookten eveneens onbesproken. In de donkerste dagen van de gemeenschap had hij samen met Moeder Odilia en Zuster Catharina aan het sterfbed van een lekenzuster gestaan en zij had in tranen de praktijken opgebiecht van de rebellen die zich vandaag zo berouwvol toonden.

Maar zij deden hem ook denken aan de vreugdevolle terugkeer van de verloren schapen, toen Moeder Odilia hem in grote opwindning naar het klooster had geroepen. Nooit had hij haar gelukkiger gezien dan die glorierijke dag waarop de gemeenschap in Maria Troon na vele jaren van scheiding opnieuw was verenigd. En toen hadden precies dezelfde Zuster Judoca en Zuster Suzanna zich in de kapittelzaal op de grond gegooid en uit naam van alle zondaars vergiffenis gevraagd.

Terug bij het zustersverblijf aangekomen, gingen zij de trap op, trede per trede, op het ritme dat de benen van Zuster Catharina aangaven. Zij sloegen rechtsaf en gingen het scriptorium binnen, een ruimte waarvan de muren tot het plafond gevuld waren met boekenrekken. Honderden banden toonden hun perkamenten of lederen ruggen aan de twee aanwezige zusters, die op een stoel aan een houten lessenaar de orderegels overschreven en niet opkeken naar de binnenkomende bezoekers. Zij respecteerden de rouw voor de overleden abdis en spraken geen woord.

‘In deze ruimte verkeerde Moeder Odilia het liefst, mijnheer de deken, in de rust die heerst tussen de boeken en handschriften. Voor zij tot abdis was verkozen, heeft zij een half leven boeken overgeschreven.’ Alsof zij haar woorden kracht wilde bijzetten, tikte zij met de hand op een bruinlederen boekband waarin een voorstelling van de getroonde Maria met kind was gestempeld. ‘Moeder Odilia was een belezen vrouw, die in haar cel in het zustersverblijf en later in haar abdiswoning steeds een rij boeken had klaarstaan.’

D'haens wreef over de oneffenheden in het leder van de zware band, die een kroon boven de troon van Maria verbeelden, terwijl hij zijn blik liet gaan over de rekken en lessenaars met opengeslagen boeken. Hij kon zich gemakkelijk voorstellen hoe de verstandige Odilia tussen deze muren de acht dagelijkse arbeidsuren had doorgebracht. Meer dan bij het opgebaarde lichaam in de abdiswoning voelde hij haar nabijheid tussen de boeken, de kostbare objecten waaraan zij zoveel zorg had besteed.

Nadat zij de ruimte hadden verlaten langs de trap naar de andere zijde van het zustersverblijf, liepen zij het westelijke deel van de kloostertuin in, langs de vroegere scheidingsmuur met het verdwenen mannenverblijf, tot aan de gracht. De struiken en planten hadden de jongste weken bladeren gekregen en de bloesems van de fruitbomen kleurden de boomgaard wit.

‘Langs deze gracht heeft Moeder Odilia ontdekt wat er werkelijk aan de hand was in onze gemeenschap.’

Zuster Catharina gaf geen details en de deken begreep dat de gebeurtenissen haar evenmin hadden losgelaten. Zonder iets te zeggen liepen zij voort en hoorden het geritsel van de vogels die hun voedsel zochten in het nieuwe riet en hun nest bouwden tussen het oude riet. Het klooster rouwde om de dood van de abdis, maar de tuin bruiste van het leven.

‘Moeder Odilia heeft lang naast de werkelijkheid gekeken, een eigenschap die dikwijls bij begaafde en degelijk opgevoede mensen voorkomt’, beantwoordde Zuster Catharina de vraag die tussen hen onuitgesproken was gebleven. ‘In alle oprechtheid heeft zij lang geloofd dat de verscheurende betwisting in dit klooster draaide rond de juridische interpretatie van de orderegel.’

Een korte stilte beklemtoonde de draagwijdte van haar woorden, waarop de onvermijdelijke conclusie volgde.

‘In haar eigen geestelijke verhevenheid heeft zij de laagheid van de menselijke driften niet tijdig onderkend.’

Het had D’haens vaak verwonderd hoelang een intelligente vrouw als Moeder Odilia blind was gebleven voor de feiten die zich onder haar ogen hadden voltrokken.

‘Zelfs de suggesties van haar eigen vader, de burgemeester van de stad, heeft zij niet opgenomen. En toen ik voorzichtig opmerkte dat onze zusters in de vroege ochtend bleek en uitgeput op de primen verschenen, alsof zij geen nachtrust hadden genoten, bleef zij blind voor de evidente verklaring. Maar op een dag heeft zij hier aan de gracht de waarheid onder ogen moeten zien.’

Deken D’haens en Zuster Catharina hadden in hun rondgang opnieuw de abdiswoning bereikt en stapten door naar het locutorium, waar de deken afscheid zou nemen.

‘Ik zou u naar aanleiding van dit bezoek graag een maaltijd aanbieden, eerwaarde heer deken, al is ons traditionele tijdstip van tien uur in de ochtend wellicht vroeg voor u. Maar vandaag kan ik u niets aanbieden, want wij vasten zolang Moeder Odilia ligt opgebaard.’

Hilduard D’haens aanvaardde beleefd haar verontschuldigingen en maakte een laatste keer zijn rouwbeklag: ‘En zo verdwijnen de hoofdrolspelers uit de onzalige gebeurtenissen, Zuster Catharina. Eerst een groot aantal van de paters en zusters die binnen deze muren woonden, dan onze geliefde bisschop Triest, en nu Moeder Odilia.’

‘Allemaal dood en straks begraven, behalve één,’ klonk het prompt uit haar tandeloze mond, ‘de grootste schurk van allemaal, een man op wie de tijd geen vat heeft, die in zijn leven door geen gevangenis muur is tegengehouden en die zelfs de barbaarse slavernij heeft doorstaan.’

ANTWERPEN

donderdag 7 oktober 1655

*Een vrijgekochte christenslaaf brengt uit
dankbaarheid een bezoek aan zijn weldoeners*

De kreupele gestalte duwde moeizaam de deur van de Sint-Jacobskerk open. Zodra hij zich in de kerk bevond, sloeg hij een kruisteken en steunend op zijn wandelstok hinkte hij door de middenbeuk. Het gebouw was van een verrassende grootsheid, de enige kerk in de stad die bij pauselijk decreet was opgericht, waarvan het formaat en de weelde pasten bij de stedelijke elite en de buitenlandse kooplieden die haar als parochiekerk gebruikten. Het zou hem enkele minuten kosten alvorens hij de afstand van tachtig passen naar de kruising had afgelegd. Ooit moest de man een gespierde jongeling zijn geweest en op grond van zijn fysiek zou men hem eerder bij de gewezen soldaten dan de pastoors indelen. Hij nam een paar korte adempauzes en keek telkens bewonderend om zich heen. De meer dan twintig kapellen in de zijbeuken waren sinds zijn laatste bezoek nog fraaiër aangekleed, nog rijkelijker voorzien van marmeren altaren en beelden, van schilderijen en andere kunstvoorwerpen. De witte muren, een erfenis van de ketterse furie een mensleven geleden, benadrukten de duizelingwekkende hoogte van de plafonds.

‘Opgepast, eerwaarde!’ hoorde hij een ruwe stem achter zijn rug zeggen. Hij maakte zich instinctief smaller en een groepje werklieden die houten planken droegen liep hem

voorbij. De kerk was breed genoeg om een regiment in te laten marcheren, maar zij kruisten hem rakelings, zodat hij slechts met moeite rechtop kon blijven staan. Bij het doksaal aangekomen maakte hij een kwartdraai naar rechts, zodat hij de laatste pilaar in het schip voor zich zag. Onmiddellijk werd zijn aandacht getrokken door een dubbel reliëf in wit marmer, omzoomd door gouden engelen, dat bovenaan de Heilige Drievuldigheid voorstelde en onderaan een engel die waakte over een groep geketende slaven.

Een blozende en goed doorvoede man kwam energiek van achter de pilaar tevoorschijn en lachte hem breed toe. Zij hadden elkaar eindelijk getroffen op de afgesproken plaats, de collectebus van de aartsbroederschap van de Heilige Drievuldigheid tot Vrijkoop der Christene Slaven.

‘Frans Van den Bossche, pastoor van deze kerk en proost van de aartsbroederschap’, stelde hij zich voor.

De kreuple man aanvaardde de ferme handdruk en antwoordde: ‘Egidius Molarcha, doctor in de heilige godgeleerdheid en in de beide rechten.’

De heren wisselden een paar hartelijkheden en sloegen de zuidelijke koorgang in, voorbij de Venerabelkapel, zodat zij enkele tellen later de kapel van de Heilige Drievuldigheid bereikten.

‘Ik meende dat de bouw van deze prachtige kerk stilaan voltooid was’, had Molarcha oog voor de werkzaamheden. Met zijn kin priemde hij in de richting van timmerlieden die op een stelling klommen en daar met forse halen nagels in een houten constructie sloegen.

‘Nee, na bijna tweehond jaar bouwen blijven wij de luister van deze kerk vergroten. Binnenkort krijgen wij een kapittel en de nieuwe kanunniken hebben banken nodig om op te zitten.’

De ironie van zijn woorden ontging Molarcha, die probeerde het gehamer te overstemmen: ‘Confrater, ik zou graag in dankbaarheid verschijnen voor de aartsbroederschap.’

De pastoor knikte instemmend.

‘De broeders zullen tevreden zijn met uw komst, want zij hebben grote moeite gedaan om u vrij te kopen.’

Molarcha zette die woorden volmondig kracht bij, negenhonderd zilverdaalders was een enorm bedrag, mogelijk zelfs het hoogste dat de broederschap ooit had uitgegeven aan een slaaf.

‘Wij hebben uw komst en uw prijs vorig jaar aangekondigd in een boekje dat wij hebben laten drukken en verspreiden onder het gelovige volk.’

De blijdschap om de komst van Molarcha, een ware triomf voor de kerk en de broederschap, straalde af van het gezicht van de pastoor: ‘In de tien jaar van ons bestaan hebben wij al meer dan veertig christelijke slaven vrijgekocht, maar u bent werkelijk een van onze hoofdprijzen, als ik mij zo oneerbiedig mag uitdrukken tegenover een man van uw verdiensten.’

Molarcha bekeek aandachtig het interieur van de kapel van de aartsbroederschap, die zelfs tijdens de herfst baadde in het licht van de middagzon. In een prachtig houtsnijwerk hing de lijst van de broeders, zijn weldoeners, en tussen de twee marmeren zuilen bevatte het altaar een meesterlijk geschilderd stuk met rechts de Vader, links de Zoon en daarboven de Heilige Geest, in de wereldvermaarde stijl van de Antwerpse schilders.

‘Uw achtergronden en vriendschappen in deze stad zijn daaraan natuurlijk niet vreemd’, voegde de pastoor eraan toe.

‘Ik ben mij daarvan bewust, confrater, en ik zal de leden van de aartsbroederschap en hun vele weldoeners elke dag van mijn leven dankbaar zijn.’

‘En gedenk ook de orde van de trinitariërs, die zich hebben gespecialiseerd in de vrijkoop van de christelijke slaven en die in Tunis jarenlang hebben onderhandeld over uw vrijheid. De barbaren vroegen oorspronkelijk meer dan tweeduizend zilverdaalders voor een vermaard godgeleerde, dat hadden wij met geen twintig bedeltochten opgehaald.’

Molarcha maakte een deemoedige buiging met het hoofd, want dankzij de trinitariërs hadden vele ongelukkigen hun geboorteland teruggezien.

‘Ik zou ook graag meelopen in de volgende processie en mijn ketenen tonen aan het Antwerpse volk, maar u ziet dat mijn gezondheid dat voorlopig niet toelaat.’

De pastoor keek naar de wandelstok en kreeg medelijden met zijn gesprekspartner. Hij wees naar een houten paneel dat tegen de buitenmuur van de kapel hing en dat de aartsbroederschap meedroeg op haar bedeltochten ten voordele van de christelijke slaven. Molarcha zag twee lotgenoten, smekende gevangenen in rafelige lompen, een blanke en een zwarte, geketend aan handen en voeten en aan de hals, en een engel met het trinitariërskruis op de borst die zijn vleugels over hen uitspreidde. Het tafereel deed hem terugdenken aan de halsketting die hij droeg toen de handelaar hem samen met zijn lotgenoten had verkocht op de slavenmarkt in Tunis. Na een ellendige boottocht vanuit Algiers had hij daar uren in de zon gezeten, van bij het ochtendgloren tot de middag, tegen de lange muur van een onopvallend, rechthoekig gebouw. Tussen de winkels, waar vijgen en dadels, matten en kleren werden verhandeld, hadden de kopers op en neer gewandeld op zoek naar geschikte waren. De barbaren hadden hem met een onverschillige kennersblik bekeken, want naar hun smaak was hij te oud en te bleek. Over de jonge maagden en gespierde werklieden ontstond telkens een opbod, tot honderd dukaten

of meer. Spichtige geestelijken of edellieden met een bleke huidskleur, vooral de Engelsen, hadden in hun ogen weinig waarde. Een paar keer had men een bescheiden prijs geboden, wat de kandidaat-kopers het recht gaf hem te betasten. Eerst verwijdden zij zijn oogleden en controleerden het wit, dan moest hij zijn mond opensperren en bekeken zij grondig zijn tanden, sommigen voelden zelfs met hun vuile vingers of zij stevig in de kaak stonden en niet waren verrot. Wanneer kopers in zijn armen en benen knepen, zag hij soms een weifelende blik in hun ogen verschijnen, maar de belangstelling voor een eventuele aankoop vloeyde weg zodra zij zijn leeftijd vernamen. Enkelenvroegen nadien om zijn handen uit te steken, eerst met de palmen omhoog en vervolgens met het plat, maar het gebrek aan eelt en knobbels leverde alleen maar aarzelende blikken op en geen enkele keer raakte hij verkocht. Tot een onopvallende figuur, die zich niet eerder in het opbod had gemengd, op het einde van de middag twintig dukaten had geboden, de prijs die hij doorgaans betaalde voor een onmondig kind of een oude vrouw. Hij wilde Molarcha zelfs niet betasten. Met een moeilijk verstaanbaar accent had hij alleen een paar keer gevraagd ‘*Pope? Pope?*’ en nadat Molarcha het pas na enkele herhalingen had begrepen, antwoordde hij met: ‘*Ego presbyter et doctor sacrae theologiae.*’ Aan een hoofdknik van de man had de handelaar genoeg en Molarcha had voor twintig dukaten zijn meester gevonden.

‘Zouden de eerwaarde heren niet even plaats willen maken?’ onderbrak dezelfde ruwe stem van daarnet hun gesprek. De werklieden droegen lange planken en hun voorman maakte duidelijk dat zij van richting wilden veranderen en ondanks de koorgang van tien passen breed de ruimte in de Driedigheidskapel nodig hadden. Geërgerd over het onbehouden gedrag van de werklieden nodigde de pastoor Molarcha

uit om hem te volgen. Zij wandelden langzaam en Molarcha herinnerde zich hoe de sterke mannen, die hun meester vele dukaten hadden gekost, hem op de reis naar het bagno even neerbuigend hadden behandeld als de werklieden vandaag in de kerk. In die eerste dagen had de prijs de rangorde onder de slaven bepaald. Maar de gespierde leeghoofden hadden hun ongeluk nog niet beseft. Toen zij in het bagno waren aangekomen en de smid hun zware halskettingen door smalere voetboeien verving, verdeelde de meester de taken. De jonge mannen met forse armen stuurde hij naar de galeien. Zij waren maanden weg en tijdens het winterverblijf in het bagno moesten zij op straat water verkopen en vertelden zij aan iedereen die hun pad kruiste verschrikkelijke verhalen over hun ontberingen. De mannen met de dikste billen kregen een opdracht op het land, waar twee slaven een os vervingen in het span voor de ploeg en zo een grote besparing opleverden voor hun meester. Scheepsherstellers of leerlooiers waren beter af, een paar gelukkigen gingen zelfs aan de slag als huisbediende of bode en konden elke dag witbrood en honing eten. Toen iedereen onder een genadeloos neerdalende reeks schoppen en stokslagen was verdwenen op weg naar de eerste dagtaak, had hij helemaal alleen op de binnenplaats van het bagno gezeten. Zijn nieuwe meester kwam naar hem toe, reikte hem de hand, trok hem overeind en zei in gebrekkig Latijn: *'Tu presbyter et doctor, tu merces mea.'* Het had even geduurd alvorens de inhoud van de mededeling tot hem doordrong. Koopwaar, dat zou hij de volgende jaren worden, het voorwerp van speculaties en eindeloze onderhandelingen, een object van stijgende en dalende waarde in het eeuwige spel van vraag en aanbod tussen de kooplieden en de trinitariërs.

De pastoor stelde een voor de hand liggende vraag: 'Hoe bent u in barbaarse handen gevallen? Op pelgrimstocht?'

Molarcha hield even zijn adem in en verklaarde: ‘Nee, confrater, ik bevond mij op de Middellandse Zee toen ons schip werd geqaapt.’ Hij moest even slikken en vervolgde: ‘Maar ik was niet op pelgrimstocht, doch op de terugweg van Rome, waar ik als advocaat met succes had opgetreden voor verschillende kloosters die zich verzetten tegen de machts-honger van hun overheden. Het bekendste geval was dat van Maria Troon, het birgittijnen- en birgittinessenklooster in Dendermonde. Tot het verbod van enige jaren terug waren dubbelkloosters een omstreden onderwerp.’

De belangstelling van de proost was gewekt: ‘In Rome, bij de Rota?’

‘Bij alle denkbare en ondenkbare rechtscolleges, raden en synodes die de eeuwige stad rijk is, confrater, in een proces dat jaren heeft aangesleept, maar keer op keer met een gunstige uitspraak voor de paters en de zusters werd bekroond.’

‘Hoe waren zij in conflict gekomen met de voorschriften uit Rome?’

Molarcha schudde het hoofd. ‘Nee, integendeel, zij hebben de Romeinse voorschriften scrupuleus gevolgd. Maar zij zijn gebotst op de machts-honger van de bisschop van Gent, die zich met het bestuur van hun klooster wilde bemoeien, ofschoon hij daartoe geen enkel recht had op grond van de pauselijke privileges die de birgittinessenorde eeuwenlang had ontvangen.’

De proost aanhoorde beleefd die woorden, waarvan de strekking hem onaangenaam trof. Gelukkig bleven zij op dat ogenblik staan bij zijn grootste trots, het pronkstuk van de kerk, de grafkapel van meester Rubens, de schilder die in opdracht van Triest en andere bisschoppen monumentale stukken voor kerken en kathedralen had geschilderd. ‘U verwijst naar de moeilijkheden van de bisschop in verband met de veroordeling van het werk van wijlen bisschop Jansenius?’

‘Helemaal niet,’ wierp Molarcha tegen, ‘lang voor zijn dwalingen inzake jansenisme had de bisschop van Gent zich bevoegdheden toegeëigend die alleen aan het pauselijke gezag toekwamen. Hij wilde zelfs de dubbelkloosters afschaffen, eeuwen geleden met pauselijke goedkeuring opgericht door de Heilige Birgitta, van wie wij uitgerekend vandaag het feest van haar heiligverklaring vieren. Tegen dat alles hebben de birgittijnen en birgittinessen een proces gevoerd in Rome, dat op een klinkende overwinning is uitgedraaid.’

De pastoor zocht naar een manier om het gesprek een positievere draai te geven. Hij wist dat de geleerde theoloog Jansenius een boek had geschreven over de Heilige Augustinus, waarin hij eeuwenoude geloofswaarheden ondermijnde onder het mom van bedenkingen bij de zogenaamde genadeleer. Hij was overleden aan de vreselijke pest, voor het boek was gepubliceerd, maar zijn medestanders, onder wie bisschop Triest, hadden het na zijn dood laten drukken en zo was de kiem van het kwaad gezaaid. Sindsdien daverde de hele kerk op haar grondvesten en onlangs had de Heilige Vader de zoveelste veroordeling uitgesproken tegen de jansenistenleer.

‘U weet dat hier in Antwerpen de bisschoppen zich volledig in de lijn van Rome inschrijven? Onze vorige bisschop, Gaspar Nemius, was de eerste die publiek de ketterij van Jansenius heeft veroordeeld.’

Molarcha monsterde het prachtige schilderij van Rubens boven diens eigen graf. Tien jaar had het werk aan de kapel geduurd en het had enorme kapitalen gevergd.

‘Natuurlijk, de trouw van de Antwerpse bisschoppen aan de kerk van Rome is alom bekend. En tijdens mijn moeilijkheden heb ik in deze stad steeds helpende handen bereid gevonden om de lastercampagnes te bestrijden die de slechte verliezer Triest tegen mij heeft opgezet.’

Dat vocabularium had de proost verrast, maar een zekere vrankheid in het taalgebruik had hij eerder ervaren bij mensen die terugkeerden uit de Afrikaanse slavernij.

‘Mag ik u trouwens een brief tonen die de nuntius in ons land naar Rome heeft gestuurd?’ vroeg Molarcha. Met zijn linkerhand steunde hij op zijn wandelstok en met zijn rechterhand tastte hij onder zijn soutane en haalde een brief tevoorschijn. Hij liet die zien aan de proost en vertaalde vlot het Latijn: *‘Egidius Molarcha, priester van het bisdom Gent, werd veroordeeld voor verschillende inbreuken op de clausuur van het birgittinessenklooster in Dendermonde, waar hij met enkele zusters heeft gegeten en gedronken, en nadien naar hun cel is gegaan. Hij kwam vervroegd vrij na beloften om zijn leven te beteren, maar nieuwe excessen hebben de bisschop verplicht om hem opnieuw gevangen te zetten in Antwerpen. Hij is echter ontsnapt uit de gevangenis en naar Rome gevlucht.’*

De proost reageerde geschokt. ‘Dat zijn ernstige beschuldigingen, confrater.’

Nadat Molarcha de brief weer had opgeborggen, wandelden zij traag verder in de richting van de Mariakapel.

‘Inderdaad, confrater, zo wordt in onze kerk een advocaat beloond die op gevaar van eigen lijf en leden het pauselijke gezag heeft veiliggesteld, met laster van de puurste soort die door een intussen veroordeelde bisschop in het oor van de nuntius is geblazen.’

In het zware lichaam van de proost huisde een snelle geest en hij vroeg zich af hoe Molarcha in het bezit van een brief uit de hoogste kerkelijke kringen kon komen. Hij stelde evenwel een banalere vraag, omdat hij de details van de onverkwikkelijke historie liever niet wilde kennen.

‘Maar u heeft in Antwerpen toch niet in de gevangenis gezeten?’

‘Uiteraard niet, ik ben hier vrijgesproken van het machtsmisbruik door Triest en woonde gewoon in de stad. Om precies te zijn: ik lag doodziek in het hospitaal. En evenmin ben ik naar Rome gevlucht, ik ben daar als advocaat mijn cliënten gaan verdedigen, met groot succes.’

En dat betekende dat hij een sleutel moest bezitten, realiseerde de pastoor zich plots, want zonder sleutel kon men de briefwisseling van hoge instanties niet ontcijferen. Zij schreven hun brieven in een geheime code, dat wist iedereen.

‘En finaal bent u niet gearresteerd door de Romeinse curie, maar gevangengenomen door de slaven drijvende barbaren?’

‘Zo is dat,’ bevestigde Molarcha, ‘in Rome hecht gelukkig niemand geloof aan de leugenachtige woorden van de veroordeelde jansenist Triest. Maar terwijl ik geketend wegwijnde in de brandende hitte van de woestijn, wekten Triest en de valse abdis Odilia, die hij intussen in Dendermonde had aangesteld, overal de indruk dat ik een voortvluchtige crimineel was.’

Van den Bossche formuleerde zorgvuldig een nietszeggend antwoord, want openlijke kritiek op een bisschop viel hem ongemakkelijk in zijn eigen kerk.

‘Dergelijk gedrag van kerkelijke hoogwaardigheidsbekleders stemt tot nadenken, confrater.’

‘Zeker, en zo heb ik voor mijn optreden in de Dendermondse zaak een hoge prijs betaald, vijf jaar slavernij in het bagno. Godzijdank hebben u en uw broeders mij kunnen vrijkopen.’

Inmiddels hadden zij langs de noordelijke koorgang, waar vandaag geen werklieden aan de slag waren, de kruising bereikt en het volle middaglicht viel weer op hun gezicht. Zij gingen naast elkaar op een bank zitten.

‘Maar ik begrijp dat u in het bagno uw pastorale taken vrijwillig heeft voortgezet?’ informeerde de proost.

‘Dat klopt, geen barbaar heeft mij ooit gehinderd bij het opdragen van de mis.’

Tegen de buitenmuur van het bagno had zelfs een gewijd altaar gestaan, waar hij elke dag de mis had gelezen. De dodenmissen leverden de meeste inkomsten op. Alvorens de familieleden het lichaam van de overledene van de rotsen in zee gingen gooien, legden zij op het altaar enkele muntstukken die zij bij elkaar hadden gespaard. Van de toezichter, een rat van een slaaf die klikspaan speelde bij de barbaren, kocht hij daarmee wijn en suikergoed. Een welkome aanvulling op het eentonige dieet van brood en look. Toen hij goed ter been was, had hij zelfs meegelopen in de processie van de christelijke slaven die op de kerkelijke hoogdagen traditioneel door Tunis trok.

‘Denkt u dat Triest onze onlangs overleden aartsbisschop zal opvolgen? Ondanks zijn hoge leeftijd wordt dat overal in het land verteld.’ Nu hij een man met Romeinse contacten bij zich had, brandde de vraag op de lippen van de proost.

Molarcha ontkende onmiddellijk op de meest formele manier: ‘Dat zal Rome nooit toestaan. Triest is tenslotte samen met wijlen de aartsbisschop veroordeeld voor hun dwalingen. U kunt gerust zijn op dat punt, maar er blijft reden tot waakzaamheid. Tijdens de sedisvacatie probeert in het aartsbisdom een zekere Coriache, een jansenist van het zuiverste water, de plak te zwaaien.’

‘Vanuit Antwerpen, dat altijd de rechte leer volgt, is dat niet gemakkelijk in te schatten, maar denkt u niet dat men de dreiging die van de jansenisten zou uitgaan in kerkelijke kringen overschat?’

Van den Bossche was van nature verzoenend ingesteld en hij hield niet van conflict in eigen rangen.

‘Ik heb onweerlegbare bewijzen van twee moorden gepleegd door bisschop Triest en zijn jansenistenklik’, antwoordde

Molarcha zonder de minste aarzeling in zijn stem, ‘in het klooster van Maria Troon.’

De pastoor werd bleek en zei niets meer.

‘Staat u mij toe, confrater, dat ik nogmaals een document opdiep van onder mijn soutane.’ Hij haalde een brief in het Latijn tevoorschijn, toonde hem aan de proost en overliep met zijn wijsvinger regel per regel. Hij vertaalde voor de vuist: ‘*Zuster Johanna Philips, religieuze van het klooster van Sint-Birgitta in de stad Dendermonde, verklaart: tijdens de afwezigheid en de ballingschap van onze geliefde en uitverkoren abdis, die door de bisschop van Gent was verdreven, had ik via een trouwe vriend een brief geschreven aan onze Moeder en de religieuzen, maar die werd door de bisschop van Gent onderschept, en daarom werd ik opgesloten in een donkere kerker.*’ Molarcha keek zijn gesprekspartner veelbetekenend aan, alvorens de lectuur te vervolgen. ‘*In die kerker heb ik door een gebrek aan water, volgens de diagnose van de dokter, een longziekte opgelopen en eveneens een heesheid in de keel, waardoor ik bijna niet meer kan spreken; ondanks mijn jonge leeftijd ben ik aan mijn bed gekluisterd, teer ik geleidelijk weg en verwacht ik binnen enkele dagen te sterven aan deze kwaal.*’

‘Een verklaring op het sterfbed van een zuster, opgetekend in aanwezigheid van betrouwbare getuigen die de waarachtigheid van de verklaring bevestigen. Hoeveel bewijs heeft een mens in een moordzaak eigenlijk nodig? En dan heb ik een tweede geval...’

De pastoor gaf aan dat hij het tweede geval niet verder hoefde toe te lichten en bleef zwijgend naast Molarcha zitten, zoekend naar woorden. Hij kwam niet verder dan een herhaling van zijn eerdere ontwijkende mededelingen: ‘U begrijpt dat voor iemand uit Antwerpen, waar de bisschoppen van oudsher handelen in absolute gehoorzaamheid aan de Heilige Vader, zulke gebeurtenissen moeilijk te begrijpen vallen.’

Molarcha voegde niets meer toe aan het gesprek. De pastoor had spijt dat hij uit nieuwsgierigheid naar de toekomst van de kerk de kwestie van de opvolging van de aartsbisschop had aangesneden, stond op en wenkte Molarcha om hem te volgen naar buiten. Hij ondersteunde de rechterarm van zijn gast in de hoop dat hij de kerk sneller zou verlaten, maar de hinkende pas van Molarcha maakte elke poging tot meer vooruitgang nutteloos.

‘Weet u, confrater, de bisschop heeft een ware terreur uitgeoefend over de arme kloosterlingen. Lang voordat hij de twee zusters heeft laten vermoorden, had hij de abdis en de prioeres publiek laten afranselen omdat zij zijn meningen niet deelden. En nadat zij kermend op de grond rolden in hun eigen bloed en braaksel, heeft hij hen laten ontvoeren naar Gent, waar hij de foltering maanden heeft voortgezet. Zo lost de bisschop van Gent een conflict op.’

De pastoor knikte kort en gaf geen commentaar op die ontstellende beweringen. Hij keek rond en stelde vast dat er naast de werklieden geen andere mensen in de buurt waren. De kerk was leeg, op de hondenslager na, die werkloos tegen een pilaar leunde, omdat het kabaal van de werklieden zijn taak overbodig had gemaakt. Toen zij enkele tellen later eindelijk buiten stonden, in het hoofdportaal van de kerk, en Molarcha even op adem kwam van de inspanning, zocht de pastoor een luchtiger wending in het gesprek en vestigde de aandacht op het gekwetter boven hun hoofden.

‘De zwaluwen vertrekken naar de vijvers.’

Elk voorjaar arriveerden de zwaluwen bij duizenden en duizenden om in het warme seizoen de lucht te zuiveren van insecten, elk najaar verlieten zij hun nesten van opgedroogde modder tegen het kerkgebouw om op de bodem van de vijvers rond de stad hun winterslaap te houden. ‘Zwaluwnesten,’

verduidelijkte Molarcha tegenover de proost, ‘zo noemden wij in het bagno de kooien gemaakt van latten en planken die vijf jaar mijn woning zijn geweest.’ De proost kende de zwaluwnesten uit de verhalen van de andere vrijgekochte slaven die in dankbaarheid waren verschenen. Met touwladders kropen de slaven in de zwaluwnesten omhoog van kooi naar kooi, telkens een manslengte breed en een halve manslengte hoog, die van de grond tot juist onder het dak tegen de muur kleefden. ‘Omdat ik als koopwaar niet mocht werken, heb ik het grootste deel van mijn dagen daarin doorgebracht.’ Maar dat lot was nog altijd oneindig veel draaglijker dan dat van de sukkel die in kelders of torens werden opgesloten. Of dat van de andere koopwaar die niet mocht werken, maar moest dienen voor de mulattenkweek. Met een enorme voorraad likeur en suikergoed sloot de meester hen een week op bij tien, vijftien jonge negerinnetjes die op zijn landgoed werkten en van wie hij de kleine mulatten enkele jaren later met grote winst zou verkopen. Wankelend op hun benen zag Molarcha hen in complete uitputting terugkeren naar de zwaluwnesten, meer dood dan levend door de zware taak waarvan hij als priester was vrijgesteld.

‘Willen de eerwaarde heren nogmaals oppassen?’ klonk de inmiddels vertrouwde stem.

De voorman en zijn ploeg beëindigden de werkdag in de kerk en droegen hun afval van houtsnippers en steengruis in jutezakken op de schouders. Zij schopten een paar bedelaars onder aan de trappen van het portaal opzij en goten de zakken leeg op de straat. Binnen de drie dagen zou de gruismeester het puin op de gruiskar laden en afvoeren naar de stortplaats. Nu pas kon Molarcha de vuile vegen op hun aangezicht en kleren duidelijk zien. Roet en stof, vermengd met het zweet van een dag labeur: de werklieden, die naar huis terugkeerden,

konden een bad gebruiken. *Bagno* is het Italiaanse woord voor ‘bad’, genoemd naar de badhuizen waarin de eerste groepen slaven werden opgesloten. Veel baden had Molarcha in slavernij niet gezien, maar des te meer insecten die woekerden in de tot op de draad versleten lompen die zij in hun zwaluwnest als dekens gebruikten. Vliegen, muggen en vlooiën, wantsen, mijten en teken, alle soorten spinnen en kevers, zelfs kleine slangen en vooral de gevreesde schorpioenen die een volwas- sen man met een enkele giftige steek konden doden. In zijn kooi van enkele voet hoog en breed was het volledige rijk van insecten en ongedierte op enkele jaren tijd voorbijgetrokken.

‘Over het geweld in de zaak van Maria Troon heb ik lang geleden een boekje geschreven met onweerlegbare bewijs- stukken, confrater, dat hier in de stad door onze gemeen- schappelijke vrienden is uitgegeven en dat om begrijpelijke redenen enige jaren terug op de Index van verboden boeken is geplaatst. Ik zou u graag een exemplaar bezorgen, maar ik vrees dat wij ons dan beiden schuldig maken aan een inbreuk op het kerkelijk recht. Het boekje is een beknopt antwoord...’

Zou de woestijnkoorts toch niet in zijn hoofd zijn geslagen, twijfelde de pastoor, die het onderwerp volledig negeerde en het gesprek iets te abrupt wilde afronden: ‘Het verschrikkelijke lot van onze christelijke slaven laat niemand onverschillig.’

‘... op een omvangrijk werkstuk van de fameuze kanun- nik Ooms, de rechterhand van bisschop Triest en tevens de grootste lasteraar uit onze kerk, die honderden bladzijden met het walgelijkste proza over de Dendermondse kloosterlingen heeft gevuld.’

De pastoor schudde de hand van Molarcha, die beleefd af- scheid nam: ‘Confrater, ik zal de Antwerpse bevolking levens- lang in mijn hart dragen.’

Terwijl Molarcha weghinkte in de richting van het Kipdorp,

slaakte de pastoor een diepe zucht en genoot van het gevoel van opluchting dat hem overviel. Hij overwoog of hij zijn oversten moest inlichten over wat hij zopas had vernomen, maar zag daarvan af omdat de aanslepende bouwwerken aan de kerk hem genoeg zorgen baarden en de vuile was uit een ander bisdom hem niet aanging. Alleen de beweringen over het auteurschap van het dikke boek vol laster had hij in zijn oren geknoopt. De fameuze kanunnik Ooms, was dat vroeger geen bekende naam die over ieders lippen ging, maar rond wie het nadien stil geworden was?